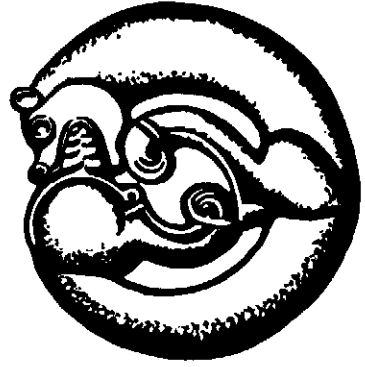

ПУБЛІКАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

ЛОПАТОЧКИ ПІЗНЬОПАЛЕОЛІТИЧНОГО ПОСЕЛЕННЯ КОСТЕНКИ I

С. О. Демещенко

Стаття присвячена первинній систематизації матеріалу з поселення Костенки I за кістковими знаряддями — лопаточками.

Серед виробів з кістки костенківсько-авдеївської пізньопалеолітичної культури (23—21 тис. до н. е.) помітне місце займають так звані лопаточки, знаряддя досить цікаві і маловивчені (рис. 1; 2). Необхідність складання їх типології обгрунтована М. Д. Гвоздовер¹.

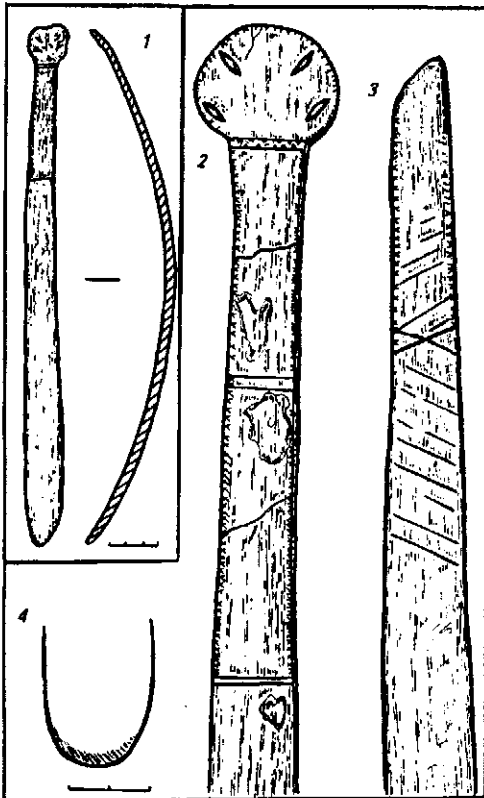

Рис. 1. Лопаточки першого комплексу Костенок I: 1 — загальний вигляд знарядь (№ 2); 2, 3 — орнаментация лопаточок № 4, 6; 4 — «заточка» робочого кінця знарядь (№ 4).

Вперше подібні вироби були виділені П. П. Єфименком у 30-х роках, пізніше — висвітлювались у перших публікаціях під назвами лопцил, кинджалів, кістяних «ложечок», «знарядь їжі», «розгладжувачів швів хутряного одягу»².

Виділення серії лопаточок було обумовлено ідентичністю оформлення знарядь, а саме: наявністю округлого навершя, орнаментованого руків'я і кінцевої робочої частини³.

У зарахуванні лопаточок до антропоморфних личиц, істотну роль відіграла знахідка зі стоянки Авдеево, на якій крім вирізаного навершя було виділено стилізоване зображення нижньої частини жіночого тіла зі статевими ознаками⁴. Пізніше Ф. М. Заверняєв відзначив, що верхні частини лопаточок нагадують личини людини-звіра, до того ж «поряд з вживанням як предметів побуту, вони використовувались і як фетиші або ритуальні речі»⁵. Існує оригінальна точка зору про можливість використання лопаточок як «музичних тріскачок»⁶.

Лопаточки відомі з двох житлових комплексів Костенок I, Авдеева і з верхньопалеолітичної

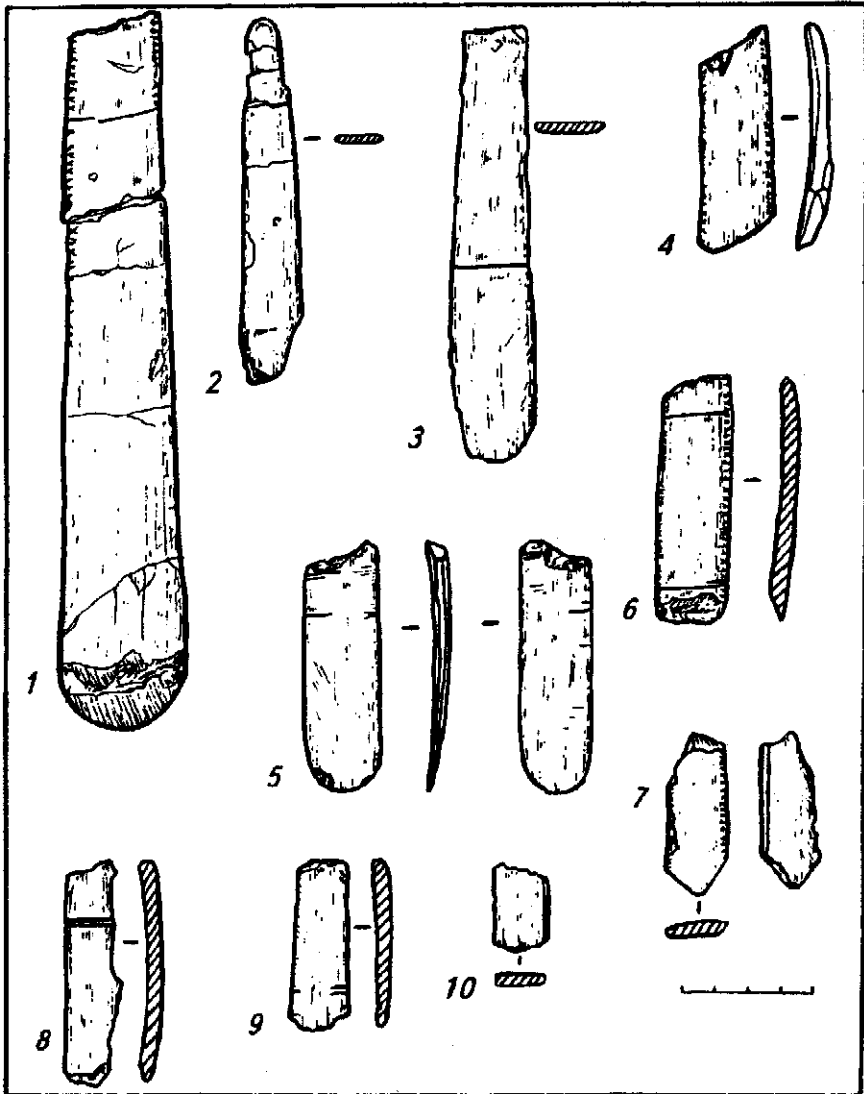

Рис. 2. 1 — лопаточка без навершя з кв. Т-13; 2—10 — фрагменти лопаточок другого житлового комплексу Костенок I.

стоянки Хотилево. У цій роботі ми обмежимося характеристикою костенківських знарядь, віднесених до категорії лопаточок.

На першому комплексі знайдено 5 цілих виробів, 6 знарядь без навершя і фрагмент руків'я, дослідження другого житлового комплексу продовжується і, звичайно, про остаточну кількість виробів казати поки що неможливо, але на сьогодні вже відомо 8 цілих екземплярів і 13 фрагментованих.

Костенківські лопаточки виділені за такими ознаками: 1) виготовлення із повздовжньо розчленованих ребер тварин (2 екз. з розчленованого бивня); 2) існування орнаментованого навершя, руків'я та кінцевої частини; 3) виділення по краях виробів граней, які сходяться до кінця знарядь; 4) лицьовою стороною завжди є ввігнута поверхня, тильна сторона місцями зберігає кісткову пористу структуру; 5) наявність наскрізних, або накреслених лініями «вічок» (від 2 до 4); 6) робочий кінець заокруглений і «заточений» до використання.

* Термін «заточка» робочого кінця був введений П. П. Єфименком при описі лопаточок першого житлового комплексу 7. Тут йдеться про зріз на кінці знарядь типу «фаски».

У профіль виробу вигнуті, до того ж ступінь вигнутості залежить від довжини знарядь. Чи може така деталь бути формотворчою ознакою, тим більше впливати на функцію лопаточок? Відповісти досить важко. При впливі вигнутості на функцію знарядь людина повинна була, класифікуючи ребра, відібрати потрібні частини для заготовок. Не виключена можливість випрямлення ребер (бивня) для виготовлення лопаточок, якщо цього вимагало призначення знарядь. Для цього могли розпарювати кістки в шкурі а потім, розгинаючи, надавати заготовці необхідної форми. М. М. Герасимов і С. А. Семенов експериментально підтвердили реальність такого припущення⁸. З часом форма виробів могла повернутися до природної вигнутості ребра.

Стосовно основної технології виготовлення знарядь, то після поперечного і повздовжнього членування кістки робили вирівнювання поверхні «струганням по типу різання», роблячи різного роду вирізи (навершя, руків'я), заокруглення робочого кінця, виділення граней на краях і зрізи на робочому кінці у вигляді «фаски». «Паралельні лінії з легкою хвилястістю» на лицьовій поверхні виробів вказують на проведення «стругання шляхом скобління», яке є «обробним актом»⁹. Прорізи — «вічка» виконані в техніці вишкрябування вістрям, до того ж це виробляли на обох поверхнях навершя. Іноді «вічка» тільки намалювали гравіруванням. Нанесення орнаменту виконано в техніці прошкрябування або скобління вістрям на гранях, прилеглих до лицьової поверхні¹⁰.

Співвідношення частин лопаточок в розмірах подано в таблиці.

Лопаточки* першого комплексу вирізняються довжиною — від 30 до 46 см, єдиний екземпляр з шипом (№ 5) — 26,5 см. Навершя знаходяться в межах 2—3, при ширині 2,2—3,2 см. Довжина руків'я визначається довжиною орнаментального поля і відокремлена від робочої частини поперечною нарізною лінією. Якщо це припущення вважати вірним, то ми маємо руків'я від 2,5 до 14 см довжиною. При переході навершя в руків'я ширина лопаточок знаходиться в межах 1—1,5 см, при переході в робочу частину — 1,3—2 см (1 екз. — 2,6 см). Ширина робочого кінця — 2,3—3 см (3,5 см).

Слід особливо відзначити оформлення лопаточок № 4 і 5, на яких поперечні пояски виділені крапковими насічками (по 5 і 7).

Відсутність публікації цілих виробів другого житлового комплексу заважає їх використанню в цій роботі. Вироби другого комплексу подаються за місцем знахідки.

До категорії лопаточок зараховані два вироби з повздовжньо розчленованого бивня мамонта. Це лопаточка № 12 без навершя і поганої збереженості з першого комплексу і знаряддя без навершя з кв. Т-13 другого житлового комплексу (рис. 2). Дамо опис другого виробу. Довжина 22,4 см, найбільша ширина робочої частини 3,9, при переході в руків'я 2,8 см. Первинну товщину виробу визначити важко, відбулися повздовжні злами і після реставрації отримані деякі відхилення в перетині. Поверхня знаряддя добре заглажена, лицьова сторона сплющена. Руків'я відділене поперечною нарізною лінією і орнаментовано по лицьовій грані, з правого краю орнамент продовжується на 6,3 см після поперечної лінії.

Орнаментальні елементи представлені простою косою насічкою, хрестиком різної конфігурації, клиноподібною насічкою, а також елементами, які досить рідко зустрічаються — Ψ , Ψ .

Характерною рисою знаряддя є стирання від використання на кінці з лицьової ввігнутої сторони. Довжина прямих ліній спрацьованості 2,5 см, напрямок — паралельно основній осі виробу.

Трасологічне дослідження поверхні лопаточок дозволило виявити на кінцевих частинах деяку спрацьованість, представлену стертістю різного ступеню, поодинокими чи паралельними лініями, подряпинами від різання, залощеністю окремих частин виробів (перший комплекс, № 1, 2, 6, 7, 9, 10, 12). Відмінною рисою лопаточок є поширення аналогічного стирання на тильній

* Перший опис костенківських лопаточок проведено П. П. Єфименком¹¹. Надалі нумерація виробів першого комплексу подається за першою публікацією.

поверхні знаряддя, прямо по основній осі з відхиленням уліво, у лошил, як правило, прямо по осі знаряддя і вправо¹².

Таблиця. Співвідношення частин лопаточок за розмірами, см

Місце знахідки	Параметри лопаточки							
	Загальна довжина	Довжина			Ширина			
		навершя	руків'я	робоча частина	навершя	перехід в руків'я	перехід в робочу частину	максим. робочої частини
перший комплекс								
1.	32,5	2	6,4	24,1	2,2	1,1	1,3	2,3
2.	37	2,3	7,2	27,5	2,1	1,2	1,4	2,4
3.	30,5	2,5	2,5?	25,5?	2,8	1,4	2	2,8
4.	42,4	2,9	14	25,5	3,5	1,8	2	2,7
5.	26,5	2,9	4,1	19,6	3,2	1,7	1,8	1,8
6.	32	-	7	25	-	1,5?	2	2,3
7.	34,6	-	7,6	27	-	1,5?	1,8	3,5
8.	34	-	-	-	-	-	2,6	3,1
9.	46	-	9?	36	-	-	1,7	2,5
10.	24	-	-	-	-	-	-	3,5
11.	7	-	7(?)	-	-	?	1,5	-
12.	41,5	-	?	-	-	-	-	3,5
другий комплекс								
кв. П.Р-9	11	-	?	?	-	0,6?	1,6?	?
Т-13	22,4	-	?	-	-	-	2,8	3,9
К-11	13,2	-	-	?	-	-	2,3	3,0?
Е-10	8	-	-	?	-	-	2,0	2,5
А-66	7,3	-	7,3	-	-	1,9?	2,2?	-
місце знахідки втрачено	7,7	-	?	-	-	1,7	2?	-
С-67	6,5	-	-	-	-	-	1,8?	-
У-70	5,2	-	?	-	-	1,4?	1,6?	-
У, Ф-62	5	-	-	-	-	0,8?	-	-
Ц-76	2,7	-	-	-	1,6?	-	-	-

Так продовження подібного стирання кінцевої частини лопаточки № 1 представлено на 3,4 см від кінця вліво від основної осі виробу (ширина 1 см) і прямо на 0,4 см. Лопаточка № 2 має стертість тильної поверхні кінця на 5,4 см при ширині 0,8 см. На виробі № 3 помітна скошеність робочого кінця з лівого боку.

Лінії від різання розташовані як на лицьовій, так і на тильній поверхні робочої частини знарядь (№ 6, 9, 10 — перший комплекс, 3—4 екз. другого комплексу).

Навершя, краї руків'я на деяких лопаточках дещо залощені, заглажені, про що свідчить стертість окремих елементів орнаменту.

З метою виявлення аналогічних слідів спрацьованості був зроблений перегляд етнографічних колекцій народів Півночі, а саме — подовжених за формою знарядь з ребер тварин і дерева.

Колотушки для бубонів були обгорнуті шкурою оленя ворсом назовні, тому місцями відзначена свого роду вибитість хутряного покриття і зміна його природного напрямку, ніяких аналогій простежено не було.

Обивалки, які є необхідними знаряддями для північних народів в умовах тундри, представлені в колекціях досить широко. Вони слугували не тільки для вибивання снігу з шкур, які покривають житло, чи одягу, але були і універсальними в багатьох операціях господарського характеру.

На обивалках виділялися наверхшя у вигляді морди тварини, іноді це було стилізоване зображення, руків'я та робоча частина, яка зберегла сліди ліній від перерізання сухожильних ниток і стертість країв. Але проводити будь-які аналогії зі слідами спрацьованості на лопаточках на наш погляд поки що не треба, це є окремою темою дослідження.

Через свою крихкість лопаточки не могли використовуватися як колотушки або обтрушувалки, хоча слід окремо розглянути в цьому плані знаряддя з бивня.

Ми накреслили лише один з можливих напрямків пошуку аналогій серед етнографічного матеріалу.

Наступна тема дослідження — вивчення геометричної орнаменталії виробів. Орнаментальні елементи, розташовані по краю наверхшя і руків'я, виконані у вигляді правильного і асиметричного хрестика, простими косими і клиноподібними насічками у вигляді ріжок, зигзагом з двох ріжок і елементами типу Y , Ψ , Υ .

Орнаментальне поле або являє собою єдине ціле і відділене від робочої частини поперечною нарізною лінією (№ 1, 2, 10), або поділяється кількома (часто парними) прокресленими лініями на самостійні ділянки, складаючи руків'я. Слід відзначити навмисне поєднання елементів по 2, 4, 8, 10 і цікаву деталь — включення по 1—2 елементи між лініями-розподільниками.

На багатьох лопаточках орнамент частково стертий, особливо при розширенні після поперечної лінії, яка відділяє руків'я.

Найкраще збереглися орнаментальні сюжети на лопаточках № 4 і 6 (перший комплекс). Розглянемо їх детальніше.

Лопаточка № 4 (кол. МАЕ № 6218—6051, 7, (рис. 1, 2). Між двома верхніми прорізами наверхшя розташовані наступні орнаментальні елементи: $/ / 9 / + V / 1 / + V / 1 / + W / 2 /$.

На руків'ї паралельно один одному розташовані п'ять поперечних нарізних ліній. Верхня пара ліній, проведених з проміжком 0,3 см одна від одної, відокремлює наверхшя і включає дрібні насічки в кількості 7 і 5, прилеглі до обох ліній.

Друга пара ліній, поділених також проміжком 0,3 см, прокреслена через 5,7 см від першої. Завершує орнаментальну композицію через 7,3 см п'ята поперечна нарізна лінія.

Від верхніх ліній-розподільників по лівому краю руків'я помітні клиноподібні насічки в кількісних поєднаннях: $3 + 2 + 2 + 2 + 2 + 1 + 4 + 4 + 2 + 3 + 1$. Невеликі пошкодження граней виробів переривають орнамент, але серед наступних елементів (26) виділяється не тільки клиноподібна насічка, але і різної конфігурації хрестик. Часткова стертість елементів заважає визначенню кількісних груп.

Між парними поперечними лініями правого краю лопаточки розташовані 24 (26) хрестоподібні насічки, потім дві клиноподібні насічки поділяють інші парні лінії, після яких до п'ятої поперечної лінії простежений 41 орнаментальний елемент: $V / 5 / + V / 2 / + XX / 6 / + X / 2 / + X / 2 / + V / 2 / + X / 8 / + V / 2 / + XV / 12 /$.

Лопаточка № 6 без наверхшя (кол. МАЕ № 6218—1586, (рис. 1, 3).

Руків'я знаряддя відокремлене від робочої частини поперечною нарізною лінією, яка проходить під нахилом до основної осі виробу. Наступні скошені лінії розташовані на відстані 0,9 см і потім 0,8 см, третя пара — через 0,5 см.

Лівий край лицьової поверхні руків'я оздоблений розподільними елементами в співвідношенні: $/ / 2 / + / / 2 / + / / 4 / + V / 1 / + X / 2 / + V / 2 / + V / 2 / + X / 6 /$. Усього 21 насічка.

По правому краю орнаментальні елементи групуються таким чином: V /4/ + \ /2/ + V /3/ + X /15/. Всього 24 насічки.

Схожість у використанні заготовок, виготовлення лопаточок за ustalеними канонами, присутність геометричного орнаменту — все це характеризує знаряддя одного виду. Проведений морфологічний аналіз накреслює наступні групи:

1) серія лопаточок з «веслоподібним» розширенням на асиметричному кінці, досить сильно заглаженому з лівого краю, і відносно простим оформленням руків'я з включенням 1—2 /3/ поперечних ліній-розподільників (№ 1, 2, 7, 10 — перший комплекс); 2) лопаточки подовжених пропорцій з вузькими робочими частинами, слідами різання на поверхні і залощеним робочим кінцем, з еліпсоподібним перерізом (№ 3, 4, 6, 9 — перший комплекс, приблизно 5 екз. другого комплексу); 3) лопаточка з серцеподібним навершям і шипом (довжина 26,5 см), деяка аналогія можлива з жезлами на поселенні Оберкассель, передмістя Бонна¹³; 4) знаряддя з бивня у двох комплексах.

Ми схильні розглядати лопаточки як серію знарядь виробничого або ритуального призначення, переважно пов'язаних з жіночим образом. Так, деякі авдеївські та хотилевські вироби мають виділені частини руків'я з прокресленими поперечними лініями, які утворюють кутові форми¹⁴. Вважається, що на подібних типах речей «проступає форма жіночого торсу з широкими стегнами, ... дві трикутні насічки підкреслюють нижню частину живота з лобком»¹⁵.

Можливо, що до цієї серії жіночих прикрас належать своєрідні «підтрикутні підвіски» з вушками і фібули у вигляді «верблюжої ніжки» з Авдеева і Костенок I, які крім чітко виділених частин (навершья, орнаментальна частина, вістря) мають по гранях характерний геометричний орнамент¹⁶.

У 1981 р. в Авдеево був знайдений цілий предмет, оформлений «у вигляді стилізованої витягнутої морди тварини з виступаючими по верхніх кутах невеликими вушками. Верхній зріз і краї десь до середини орнаментовані рядами коротких паралельних рисочок. Нижній кінець, відсутній у інших екземплярів, представлений вузьким, дуже пласким, овальним у плані вістря. Воно навряд чи могло слугувати знаряддям. Безумовно і те, що такі знаряддя не були підвісками. Таким чином, їх слід розглядати як ще один тип предметів з фігурно оформленою голівкою»¹⁷. Аналогічне оформлення навершья зустрічається на лопаточках Авдеївської стоянки і Хотилева¹⁸.

Кожна лопаточка досить оригінальна за оформленням. Вивчення геометричного орнаменту, на наш погляд, окрема тема на майбутнє.

Істотним моментом у визначенні призначення виробів, крім морфологічного і трасологічного аналізу, є їх місце серед інших знахідок. У цьому відношенні слід звернутися до умов їх виявлення на поселенні.

Основна серія лопаточок знайдена в так званих ямах-сховищах, заповнення яких включало кісткове вугілля, фрагменти мергеля, виробів і знарядь. Лесоподібний суглинок, як правило включає вохристі прошарки, які перебивають придонне заповнення заглиблень. Так, лопаточки № 4, 6, 7, 8, (перший комплекс Костенок I) знайдені під товстим шаром глинистого напливу (20 см) в ямі № 116 (1,00 x 0,60, глибина 0,50 м), включаючи пофарбовані уламки ребер тварин, 83 кременя і вироби — голівку статуетки, платівку з нарізкою.

Аналогічні умови знаходження лопаточок відзначені на Хотилівському поселенні. Наприклад, лопаточка з вушками була розташована у червонокоричневому заповненні ямки поряд з коронкою зуба мамонта¹⁹.

Найвиразнішими за складом предметів були ями-сховища Авдеївської стоянки, де разом з лопаточками були знаряддя праці і вироби мистецтва: тесла, шила, підвіски, стриженьки, орнаментовані метаподії пясця, голівки з шипом в основі тощо²⁰. В одній з ямок простежено таке групування предметів: першу групу, посередині заглиблення, становили статуетка, ціла фігурна лопаточка і велика ножеподібна платівка, другу групу — дві статуетки, лопаточки з орнаментом, розташовані на північ від них, великий стрижень з бивня мамонта з навершям у вигляді метаподія вовка²¹. Виявилось досить цікаве поєднання знахідок.

Зв'язок лопаточка — статуетка спостерігався і на першому житловому комплексі Костенок I, що в свою чергу дало змогу вважати вироби жіночими знаряддями²².

Здається доцільним і надалі вивчати лопаточки за окресленими напрямками з метою створення типології виробів у межах костенківсько-авдеївської пізньопалеолітичної культури*.

Примітки

- ¹ Гвоздовер М. Д. Новые находки из Авдеева // ВА.— 1983.— Вып. 71.— С. 60.
- ² Гвоздовер М. Д. О раскопках в Авдеевской палеолитической стоянке в 1947 г. // КСИ-ИМК.— 1950.— Вып. 31.— С. 26, 27; Гвоздовер М. Д. Обработка кости и костяные изделия Авдеевской стоянки / Палеолит и неолит // МИА.— 1953.— № 39.— С. 204, 205; Єфименко П. П. Костенки I.— М.—Л., 1958.— С. 302—311.
- ³ Єфименко П. П. Вказ. праця.— С. 302.
- ⁴ Гвоздовер М. Д. Обработка кости...— С. 205.— Рис. 10, а.
- ⁵ Заверняев Ф. М. Антропоморфная скульптура Хотылевской верхнепалеолитической стоянки // СА.— 1978.— № 4.— С. 156, 157.
- ⁶ Бибиков С. Н. Древнейший музыкальный комплекс из костей мамонта. — К., 1981.— С. 86.
- ⁷ Єфименко П. П. Вказ. праця.— С. 304—311.
- ⁸ Семенов С. А. Первобытная техника // МИА.— 1957.— № 54.— С. 192.
- ⁹ Там же.— С. 190.
- ¹⁰ Праслов Н. Д. Палеолит Костенковско-Боршевского района на Дону /1879—1979/.— Л., 1982.
- ¹¹ Єфименко П. П. Вказ. праця.— С. 302—311.
- ¹² Семенов С. А. Указ. соч.— С. 211.— Рис. 94.
- ¹³ Vosinski G. Die Kunst der Elszeit in Deutschland und in der Schweiz.— Bonn, 1982.
- ¹⁴ Абрамова З. А. Палеолитическое искусство на территории СССР.— М.—Л., 1962.— С. 32.— Рис. 29; Гвоздовер М. Д. Обработка кости...— С. 205.— Рис. 10; Григорьев Г. П. Работы Авдеевской палеолитической экспедиции // АО 1986.— М., 1987.— С. 64.
- ¹⁵ Заверняев Ф. М. Антропоморфная скульптура // СА.— 1978.— № 4.— С. 158.
- ¹⁶ Гвоздовер М. Д. Обработка кости...— С. 210.— Рис. 16; Єфименко П. П. Вказ. праця.— С. 319.— Рис. 124, 1.
- ¹⁷ Гвоздовер М. Д. Новые находки...— Рис. 12, 4.
- ¹⁸ Гвоздовер М. Д. Обработка кости...— С. 206.— Рис. 11, б; Заверняев Ф. М. Антропоморфная скульптура...— С. 156.— Рис. 6, 1.
- ¹⁹ Заверняев Ф. М. Антропоморфная скульптура...— С. 156.
- ²⁰ Григорьев Г. П. Работы Авдеевской...— С. 63, 64.
- ²¹ Гвоздовер М. Д. Новые находки...— С. 44—62.
- ²² Єфименко П. П. Вказ. праця.— С. 303.

С. А. Демещенко

ЛОПАТОЧКИ ПОЗДНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ КОСТЕНКИ I

Среди костяного инвентаря костенковско-авдеевской позднепалеолитической культуры выделяется категория лопаточек, орудий малоизученных и требующих создания типологии.

Статья посвящена лопаточкам одного из поселений культуры — Костенок I. В результате проведенного морфологического и трасологического анализа предлагается первичное разделение орудий, публикуются новые данные, намечены направления для дальнейших исследований.

Костенковские лопаточки подразделены на следующие группы: 1) орудия с «вес-

* Використані колекції. Археологічні: «Костенки I, кістка», ІМК РАН (м. Санкт-Петербург; № 1216, 1217, ОАВЕіС Ермітажу; № 6218, «Костенки I, лопаточки»), Інститут антропології і етнографії ім. М. М. Міклухо-Маклая РАН; етнографічні: № 408, 4695-17, 5706-9, 20; 5657, 4086-13, 14; 434-7, 956, МАЕ..

лообразным» расширением на асимметричном рабочем конце, довольно сильно стлаженном с левого края, и относительно простым оформлением рукояти с включением 1—3 поперечных линий-разделителей (№ 1, 2, 7, 10 — первый комплекс); 2) орудия удлиненных пропорций с более узкими рабочими частями, со следами от разрезания на поверхности и залощенным рабочим концом, сечение эллипсовидное (№ 3, 4, 6, 9 — первый комплекс; около 5 экз. второго комплекса); 3) лопаточка с навершием сердцевидной формы с шипом (№ 5 — первый комплекс); 4) орудия из бивня.

Имеется основание рассматривать лопаточки в качестве отличимых от лоцил орудий, связанных с женским образом.

В работе на примерах по другим стоянкам показана связь лопаточка — статуэтка.

Предложенный материал является основой для дальнейшей работы над лопаточками в пределах костенковско-авдеевской культуры с целью создания типологии орудий и выяснения их назначения.

S. A. Demeshchenko

SMALL DLEDES FROM THE LATE PALEOLITHIC SETTLEMENT KOSTYONKI I

Ivory stock of the Kostyonki-Avdeyevka late-paleolithic culture embraces a category of small blades which are scantily studied and require creation of typology.

The paper is devoted to small blades from Kostyonki I, one of the settlements of the mentioned culture. The morphological and tracelological analyses carried have permitted suggesting primary discrimination of the blades, publishing new data, outlining trends for further investigations.

Small blades from Kostyonki are divided into the following groups: 1) instruments with an «oar-like» bulge on an asymmetrical working tip rather well smoothed on the left side and with a relatively simple form of a grip adorned with one-three cross lines-dividers (Nos 1, 2, 7, 10 as the first set); 2) instruments of elongated shapes with narrower working parts, with traces of cutting on the surface and a glossy working tip, ellipsis-like section (Nos 3, 4, 6, 9, as the first set; about 5 samples of the second set); 3) a blade with a heart-shaped pommel and a pin (No 5 as the first set); 4) instruments made of a tusk.

There are grounds to treat these small blades as instruments differing from rollers and associated with a female image. The blade-statuettes relation is shown in the paper using findings from other sites as examples.

The findings suggested here form a basis for the further study of small blades in the frames of the Kostyonki-Avdeyevka culture with the aim to create typology of the instruments and to throw light on their use.

Одержано 4.10.94

ДО ПИТАННЯ ПРО КОЛЕСО В ТРИПІЛЬСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

С. О. Гусєв

Публікація присвячена одному з найбільш проблематичних аспектів вивчення трипільської культури — застосуванню трипільцями колеса. Археологічні знахідки, зроблені, зокрема, в процесі досліджень поселень Середнього Побужжя, переосмислення раніше одержаних даних, дозволяють звернутися до проблеми і спробувати зробити попередні висновки.

Питання про колесо в Трипільлі практично лише окреслено. Його позитивне розв'язання на сучасному етапі дослідження культури базується, в основному, на паралелях з Кавказом¹ та іншими територіями², де в енеоліті колесо

© С. О. ГУСЄВ, 1995